

Marie MACKOVÁ

Fenomén středoškolský profesor druhé poloviny 19. století v habsburské monarchii. Robert Christian Riedl (1838-1909)¹

Abstract: Secondary school teachers in the Habsburg Empire in the second half of the 19th century ranked among those with an academic education and were usually state employees. Society respected their work but in most cases they came from a very limited group of men. P. Robert Christian Riedl was a Benedictine monk from Broumov. At the time he represented the still existing but no longer dominating model of a Roman Catholic priest who at the same time was an active educator at public secondary schools. He ended his career as a provincial school inspector. He belonged to the German language environment.

Key words: 19th century - Habsburg Empire - Benedictines - secondary schooling

Devatenácté století obecně a jeho druhá polovina zvláště byla charakteristická nejprve pozvolným, následně poměrně razantním zvyšováním počtu středních škol. Další školy jednak prodlužovaly stávající tradici gymnázií, jednak podle tehdy zcela nového trendu nabízely specializované odborné vzdělávání podle potřeb rozvíjejícího se průmyslu a měnících se podmínek kontrolních mechanismů státní správy. Jednoznačným trendem tohoto procesu bylo rozšiřování školských zařízení mimo do té doby obvyklá správní centra do regionálních středisek, mnohdy dost odlehlých. Dobové zdůvodnění pro zřízení střední školy ve městě obvykle odkazovalo na “syny města” dychtící po vědění, kteří proto musí své rodné místo opouštět. Fakticky to byla ekonomická dostupnost vzdělání, která se se školou v místě výrazně zvyšovala. Devatenácté století bylo dobou, kdy přiměřené formální vzdělání jednoznačně zlepšovalo vyhlídky člověka na uplatnění, a tedy na ekonomickou i společenskou stabilitu během života. A takovou perspektivu chtěli především svým synů dopřát mnozí rodiče.

Ve stále se zvětšujícím množství středních škol nalézalo uplatnění stále víc odborně vzdělaných středoškolských učitelů a profesorů. Protože systém vzdělávání v této době

¹ Tato studie vznikla jako dílčí výstup grantu GAČR 409/09/0503 Hledání centra. Vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století.

stál v centru pozornosti státu, dostávalo se přiměřené pozornosti i jeho pedagogům. V průběhu 19. století se pro všechny stalo povinné nejenom různě strukturované institucionální vzdělání, ale i následná státní zkouška. Teprve ta skutečně opravňovala k vyučování na konkrétním typu školy. Na druhou stranu velikost habsburské monarchie a vzájemná prostupnost vzdělávacího systému umožňovaly, aby se příslušnými zkouškami vybavení pedagogové ocitli ve velmi rozmanitém sociálním i kulturním prostředí, které navíc mohli několikrát za život razantně změnit. Tím se jim kromě vědomostního základu dostávalo i životních zkušeností, které stále ještě na jedné straně byly společností vysoce ceněny, ale na straně druhé mnohým obyvatelům monarchie chyběly. Středoškolský profesor se tak stal ve své době fenoménem, jehož si současníci neodvážili přehlédnout. Byl téměř vždy osobou obecně ctěnou a respektovanou, jejíž názor mohl být rozhodující. A nic na tom nezměnil ani neustálý početní nárůst mužů v tomto postavení, který vyplýval z trvale se zvyšujícího počtu středních škol.

Z těchto důvodů se málokterý středoškolský pedagog dokázal vyhnout nějakému druhu veřejného působení, ať už to bylo v rámci tehdy tak oblíbených spolků nejrůznějšího druhu, nebo na poli uměleckém či dokonce v politice. Byli to lidé veřejného prostoru, museli se naučit pohybovat se všem na očích a pod poměrně přísným společenským dohledem. Přesto po většině z nich zůstala poněkud stereotypní vzpomínka, která má sice kladný charakter, ale zároveň poměrně neostrý obrys. Středoškolský pedagog habsburské monarchie 19. století v kolektivní paměti společnosti zůstává jako vysoce vzdělaný, velmi pracovitý a nelitující námahy ve veřejném působení, pečlivý, poněkud odtažitý až škrobený, dbající na sociální status a dodržování jeho rámce. Proměnlivé jsou osobní charakteristiky pouze v tom, zda dal konkrétní pán své síly do služeb novodobého národa na poli politickém, uměleckém či sportovním, případně se výrazněji věnoval vědě nebo například sportu. Ojedinělé není ani zvláštní ocenění výchovného a pedagogického působení. Jenom nemnohý z nich zůstal spojen s rovinou náboženskou, či obecně církevně-institucionální.

Přitom ovšem bylo nutno stále častěji rozlišovat mezi pedagogy jazykově německými a těmi, kdo se profilovali jako uživatelé jiných zemských jazyků. Ve školském prostředí se tato diferenciací formálně vyhranila v roce 1866, kdy se veškeré základní a střední školství povinně ze zákona rozdělilo podle vyučovacího jazyka.² Ten nikde nemluvil o národnosti, zůstal striktně v praktické rovině jednotlivého komunikačního prostředku, přesto tím byl specifikován další stavební prvek postupně se rozvíjející nacionalizace společnos-

2 Zákon podepsaný císařem ve Vídni 18. 1. 1866, pro království České zákon z 19. 1. 1866 o provedení rovného práva obou jazyků zemských ve školách obecných a středních.

ti.³ Z toho důvodu se stále výrazněji začali rozlišovat i středoškolští učitelé a profesori podle vlastní národnosti. Na druhou stranu tentýž zákon o vyučovacím jazyku předpokládal, že druhý zemský jazyk bude na středních školách vyučován rovněž jako povinný cizí jazyk.⁴ Postupně se ukázalo, že v českých zemích sice nebyla znalost obou zemských jazyků nevyhnutelnou podmínkou výkonu profese středoškolského pedagoga, nicméně byla momentem, který usnadňoval kariérní postup. Oproti tomu společnost, tedy rodiče studentů a především ve vyšších věkových kategoriích nepochybně i sami studenti, vyžadovali jistě od pedagogů jednoznačné názory týkající se národnosti, které stále méně mohly být překrývány loajalitou k císařskému domu i monarchii obecně. To byl totiž postoj, který se v každé státní škole automaticky předpokládal, resp. jeho formální projevy se vyžadovaly. A všichni zúčastnění s tím počítali. Celá socioprofesionální skupina středoškolských pedagogů v českých zemích se stále výrazněji dělila na dva paralelní proudy – český a německý – , které nacházely styčný, nicméně ne vše řešící bod v loajalitě vůči správním strukturám státu, resp. přímo císaři.

V tomto obecném rámci, který vytvářely stále širší a navzájem velmi dobře prostupné sítě nejrůznějších typů středních škol v českém i německém kulturním a národním okruhu, se odvíjely jedinečné osudy mužů, na které téměř všichni jejich studenti vzpomínali po celý život. Ať už v kladném, nebo záporném smyslu či se shovívavým nadhledem, ale vždy jim stáli za vzpomínku. Přesto, že dnes se jejich obraz může jevit jako lehce rozostřený, v aktuální době to byly výrazné osobnosti. Právě takovým byl i P. Robert Christian Riedl, který rodem i osobní volbou patřil k německé části společnosti habsburské monarchie 19. století, přesněji k Němcům z Čech. Dobrovolným rozhodnutím se přidal k římskokatolickému duchovenstvu a profesí byl celoživotně spojen se středním školstvím.

Christian Riedl⁵ se narodil 2. února 1838 v Ruprechticích u Broumova v Čechách v rodině chalupníka a barvíře Josefa Riedla. Jeho matka byla dcerou sedláka ze stejné vesnice a kmotr i kmotra také ničím nevybočovali z obvyklého socioprofesionálního zařazení lidí

3 Přitom školské prostředí vždy až do konce trvání habsburské monarchie pracovalo ještě s pojmem "mateřský jazyk" (Muttersprache), který ovšem nebyl rozhodující pro přijetí do konkrétní střední školy. Středoškolské katalogy z té doby dosvědčují, že to někdy byl záměr absolvovat střední školu, nebo alespoň její část, opačného vyučovacího jazyka než byla rodná řeč.

4 § 4 uvedeného zákona doslova praví: „Ve středních školách (gymnaziích a reálkách) s českým vyučovacím jazykem jest německý jazyk povinným předmětem a v týchž německých školách jazyk český. Od učení se druhému jazyku zemskému může k žádosti rodičů neb poručníků a to jen ve zvláštních případech a z obzvláště důležitých příčin jedině zemský úřad osvoboditi.“ Tuto striktní formulaci později poněkud uvolnil § 19 zákona č. 142/1867, tedy ústavy, ve kterém je stanoveno, že nikdo nesmí být nucen učit se druhému zemskému jazyku.

5 Přijmení bylo občas psáno i v podobě Riedel, ale sám jeho nositel vždy striktně zůstával u podoby Riedl, ať už se vyjadřoval v jakémkoliv jazyce a na jakémkoliv dokumentu.

z vesnického prostředí.⁶ Christian mohl začít naplňovat sen o chaloupce, nebo selské usedlosti, téměř přesně tak, jak ho právě 19. století v Čechách vytvořilo. Z chaloupky či selského gruntu až na nejvyšší stupně dobového společenského žebříčku. Pomocí vlastních schopností, píle a pracovitosti. V případě Christianově ještě navíc zřejmě i zbožnosti.⁷ To, že se na své cestě za vzděláním ocitl nejprve na benediktinském gymnáziu v Broumově, bylo dáno zřejmě jeho malou vzdáleností od rodné obce. Pro Christiana to však byla osudová volba. Lze za ní možná tušit i odpozorovaný vzor kariéry, na konci první poloviny 19. století patrně nebylo možné broumovské benediktiny v regionu přehlédnout. Když pro nic jiného, tak byli zdejší pozemkovou vrchností. Navíc byli v zásadě německojazyčným konventem v německojazyčném regionu. K německojazyčnému prostředí patřil i Christian Riedl. Němčinu považoval za svůj mateřský jazyk a sám sebe vždy směřoval především k německojazyčné části společnosti habsburské monarchie, i když studium jiných jazyků a jejich užívání se mu v budoucnu stalo nejen životní nutností, ale zřejmě i radostí.

Na počátku padesátých let 19. století se však broumovské benediktinské gymnázium nacházelo právě v období lehkého útlumu. Svou další slavnou periodu mělo sice už na dosah, ale v praxi ještě nebyla patrná. V důsledku předcházejících dějů existovalo ve starobylém učilišti pouze nižší gymnázium.⁸ V jeho čtyřech třídách učilo sedm až osm profesorů a studentů bylo stále méně. V roce 1850 jich bylo 90, o pět let později už pouze 72.⁹ V čele ústavu však stál Timoteus Anton Matouschek,¹⁰ matematik, který zřejmě způsobil, že jak v pedagogickém sboru, tak mezi studenty bylo nezanedbatelné množství lidí, kteří byli považováni (a sami sebe zřejmě rovněž považovali) za Čechy. Mezi pedagogy tu malý Christian mohl potkat na jedné straně školskými úřady oceňovaného a studenty

6 Státní okresní archiv Náchod (dále jen SOkA Náchod), Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, Robert Christian Riedl, Opis záznamu z rodné matriky obce Ruprechtice, svazek II, s. 166.

7 Tato úvaha však zůstává hypotézou: na rozdíl od mnoha jiných mužů té doby, kteří neopomněli ve svých vzpomínkách zdůraznit osobní zbožnost někoho z blízkého okolí, většinou některého z rodičů, R. Ch. Riedl v torzu svého životopisu nic podobného nezmiňuje ani náznakem. Právě tak neodkazuje na jakoukoliv vlastní pohnutku, která by jej nasměřovala ke kněžskému stavu. Volba řeholního řádu jako životní cesty mohla být i rozhodnutím velmi pragmatickým, které naznačovalo zabezpečení cestu pozemským životem. Ovšem ani pro tuto variantu nejsou důkazy.

8 Mezi léty 1851–1869 bylo gymnázium broumovských benediktinů pouze čtyřtřídní. Základní mezníky v dlouhém vývoji tohoto školského zařízení stručně shrnují Erik BOUZA – Miroslava ŠTĚPÁNKOVÁ, *Benediktinské gymnázium Broumov 1775–1945*, úvod k archivnímu inventáři, Náchod 1973. Tam i odkazy na základní literaturu.

9 Laurentius WINTERA, *Stift Braunau im Dienste der Kultur*, Braunau 1904, s. 82–83.

10 Narodil 1813, zemřel 1889, v letech 1847–1863 ředitel ústavu, pak děkan a vikář. Byl velmi široce literárně činným. K jeho opusům patří na jedné straně učebnice matematiky a geometrie, na straně druhé sepsal a v Praze 1863 vydal *Geschichte des Gymnasiums der Benediktiner in Braunau*. Srov. L. WINTERA, *Stift Braunau*, s. 66.

i kolegy zřejmě respektovaného klasického filologa a aktuálně i němčináře P. Othmara Antona Roštlapila a na straně druhé například přírodovědce P. Andreama Veselku,¹¹ který mohl v gymnaziální výroční zprávě publikovat českou stať o počasí a meteorologii. Právě na něj si Christian vzpomene, až bude jednou rekapitulovat a sepisovat vlastní životopis. Pod zorným úhlem celoživotních pedagogických zkušeností bude oceňovat jeho způsob výuky živých jazyků, spočívající v důrazu na jejich praktické užití slovní i písemné, což v dané době bylo zcela nevídané. Protože P. Veselka učil především češtinu, byl to možná právě on, kdo položil základy Riedlova pozdějšího přístupu k oběma zemským jazykům.¹² A samozřejmě zde potkal i muže, se kterým se bude mít příležitost znovu sejít později v úplně jiném kontextu – rovněž klasického filologa P. Wolfganga Morawka. Všichni tehdejší pedagogové broumovského benediktinského gymnázia pocházeli z jedné generace, šlo o čtyřicátníky, ovšem zřejmě velmi rozdílných typů. Pro Riedla byl možná nejdůležitější jeho třídní profesor P. Benedikt Klouček, který, ač klasický filolog, stal se následně úspěšným správcem lesů. I Christian později zvolí dráhu klasického filologa, ale zůstane jí věrný jenom do určitého okamžiku.

Pro rodiny studentů tehdy znamenal pobyt a výuka na benediktinském gymnáziu celkové roční náklady kolem 400 zlatých konvenční měny. Stipendistů bylo v té době velmi málo a jen o něco málo více studentů bylo osvobozeno od placení nákladů. Gymnázium mělo charakter soukromého ústavu, takže potřebné peníze musely být získány od studentů. Christian zřejmě žádné stipendium nepobíral. O osvobození od platů se sám nikde nezmiňuje a dochované školní údaje mají pouze statistický charakter, z něhož nelze odvodit konkrétní jména.¹³ Nelze ovšem také vyloučit nějakého štědrého podporovatele, i když toho by zřejmě ve svých vzpomínkách zmínil. Vždyť on sám se až do konce života snažil materiálně pomáhat studentům z vlastního příbuzenstva. Ačkoliv do chodu ústavu už tehdy začal blahodárně zasahovat opat Dr. Johann Rotter, přesto stále ještě nebylo možné tady složit maturitu a odejít odtud rovnou na univerzitu.¹⁴

Christian Riedl proto v roce 1855 přešel na piaristické gymnázium do Litomyšle, kde následně 22. září 1858 složil maturitní zkoušku a získal doporučení ke studiu na univerzitě. Nejlépe byl hodnocen z dějepisu a zeměpisu, filozofické propedeutiky a z němčiny.

11 Narozen 1808 v Labské Týnici, zemřel 1867. Kromě broumovského gymnázia působil jako farář v Metličanech a naposledy jako biskupský sekretář v Břevnově. Tamtéž, s. 66.

12 *Jahres-Bericht Braunauer Gymnasiums für das Jahr 1852–53*, Braunau 1853. SOkA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, Vlastní životopis, rkp., s. d.

13 *Jahres-Bericht Braunauer Gymnasiums für das Jahr 1852–53*.

14 V době, kdy Christian v Broumově studoval, rychlým tempem se díky mecenášům i samotnému opatu Rotterovi rozšiřovalo potřebné materiální zázemí (knihovna, sbírky odborných kabinetů a pod.) ústavu. Teprve pak mohla přijít na řadu legislativa. Tamtéž.

Naopak problémy měl evidentně s češtinou, kde bylo konstatováno, že má velmi přesné znalosti gramatiky, ale zcela propadl při volném užívání jazyka. V závorce se ocitla vysvětlující poznámka „*Ein Deutscher*“. S ohledem na jeho budoucí kariéru je ale zajímavé, že stejně těsné hodnocení získal i z latiny. Tady ovšem bez jakékoliv polehčující okolnosti.¹⁵ Důležitější však bylo právě ono závěrečné doporučení pro další studium, kterého Christian okamžitě využil a nechal se zapsat na teologickou fakultu pražské univerzity.

Ještě před tím však udělal definitivní krok a 28. září 1858 vstoupil do benediktinského řádu v jeho opatství Břevnov-Broumov a přijal řádové jméno Robert. Možná proto, že se celý život pohyboval především ve školství habsburské monarchie, používal nadále obě jména: jak křestní Christian, tak řádové Robert. Kněžské svěcení obdržel od pražského arcibiskupa Bedřicha knížete Schwarzenberga 2. srpna 1863.¹⁶

Jen o den pozdější datum má doklad o absolvování teologie na pražské univerzitě.¹⁷ Ani všeobecné „Eminenter“ na něm však pro Roberta Christiana nebylo důvodem k ukončení studia. Opustil Prahu a na vídeňské univerzitě začal studovat klasickou filologii a čtyři semestry mezi léty 1864–1866 byl řádným členem filologicko-historického semináře. Kromě toho poslouchal i germanistiku. Výsledkem byla státní zkouška učitelské způsobilosti pro gymnázia v oboru latina a řečtina. A protože ji kandidát skládal od prosince 1865 do října 1866, byla už na závěr doplněna upřesněním, že jde o gymnázia s německým vyučovacím jazykem kdekoliv v monarchii. Což byla v danou chvíli naprostá novinka, jak už jsme zmínili, nařízení požadující rozdělení prakticky veškerého školství podle vyučovacího jazyka začalo platit od roku 1866.

Státní zkouška byla složitým komplexem, který se skládal z písemných prací vypracovávaných předem a předkládaných k posouzení, dále z ústní zkoušky a v případě klasické filologie i z oboustranných překladů zpracovávaných na místě. Dělo se tak v několika etapách. Robert Christian Riedl zpracoval klausurní práci z latiny na téma Vergiliovy *Aeneidy*, která zahrnovala jak překlad vybrané části eposu, tak pojednání o autorovi, jeho době i dílu jako celku. V řečtině se v klausurní práci věnoval Sofoklovu *Králi Oidipovi* a vnímání řecké tragédie. Teoretická stať klausurní práce z latiny byla psána rovněž latinsky, z řečtiny v němčině. Především ta o starořecké tragédii a jejím uměleckém přínosu byla zkušební komisí hodnocena velmi vysoko s podotknutím, že pan kandidát rozumí věci. U latiny bylo podotknuto, že styl je sice příjemný a lehký, ale některé použité výrazy neodpovídají klasické latině. Písemně v latině překládal z Horatia a v řečtině z Platona. Písemně byla předkládána i úvaha na téma z didaktiky, která se týkala výchovné ro-

15 SOkA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, protokol o maturitní zkoušce.

16 Tamtéž, Vlastní životopis, rkp., s. d.

17 Tamtéž, opis protokolu z 3. 8. 1863.

viny vyučování. Ústní zkouška probíhala v době, kdy se monarchie otrásala válečnými událostmi, státní úřady prchaly z celých Čech na jih minimálně do Českých Budějovic, ale lépe někam za Dunaj, a pruská vojska velmi rychle postupovala nejenom severním příhraničím Čech, ale zastavila se až v Brně. Snad ani ozvěny dramatické situace nedolehly do zdí, ve kterých zasedala zkušební komise. A pan kandidát se zřejmě také nenechal zneklidnit. Otázky se týkaly dějin literatury, dějin starověkého Řecka i Říma, speciálně musel porovnat finanční situaci římské republiky a císařství, právě tak jako pohovořit o verši u Horatia a zodpovědět otázky z gramatiky. Komise byla spokojená jak s předloženými písemnými úkoly, tak s úrovní ústní zkoušky a P. Robert Christian Riedl byl uznán způsobilým vyučovat latinu a řečtinu na gymnáziích všech typů s vyučovacím jazykem německým v monarchii.¹⁸ Jenom na okraj je možné připomenout, že to byl faktický konec Riedlova institucionálního vzdělávání. Nikdy se zřejmě ani nepokusil dosáhnout doktorátu, kterým se honosila řada jeho kolegů na místech středoškolských profesorů i mnozí římskokatoličtí duchovní, se kterými se v životě potkal. Veškerá jeho další kariéra se už odvíjela výhradně od praktického pedagogického působení, případně vycházela z vazeb na římskokatolickou správní strukturu v monarchii.

Jeho prvním působištěm se stalo benediktinské gymnázium v Broumově. Vrátil se tak do míst počátků svých vlastních studií, ovšem – jak se zdá – do zcela jiného ovzduší. A nic na tom zřejmě nezměnil ani fakt, že právě tehdy se opatu Rotterovi podařilo nižší gymnázium definitivně změnit na vyšší osmitřídní gymnázium s právem maturitní zkoušky a zařadit ho mezi soukromé školy s právem veřejnosti. P. Riedl jakoby na toto období nerad vzpomínal. Ve vlastním životopise je strohá zmínka o tom, že na něj bylo od roku 1868 prakticky přeneseno vedení gymnázia.¹⁹ Jeho formální ředitelem však v té době byl P. Wolfgang Morawek, kterého Robert Christian zažil už jako student. Tehdy padesátník,²⁰ rovněž klasický filolog, kterého v nekrologu charakterizovali jeho kolegové jako muže učeného, dobrosrdečného, který s radostí podporoval veškerou dobročinnost. O jeho pedagogických či organizačních schopnostech nepadlo ani slova.²¹ Publikáční výstup lze bezpečně nalézt pouze jediný a ten má ještě charakter jakéhosi výběrového přehledu vyhlížejícího spíš jako pomocný studijní text než jako odborný výstup.²² V době Morawkova ředitelování také broumovské benediktinské gymnázium přestalo mezi léty

18 Tamtéž, Videň, 18. 10. 1866.

19 Tamtéž, Vlastní životopis, rkp., s.d.

20 Narozen 1817 v Jindřichově Hradci, zemřel 1887 v Broumově, mezi léty 1863–1887 ředitelem benediktinského gymnázia. L. WINTERA, *Stift Braunau*, s. 67. Mezi soupisem významných lidí broumovského konventu a gymnázia mu náleží jenom neobyčejně stručná noticka.

21 *Jahres- Bericht Braunauer Gymnasiums für das Jahr 1887*, Braunau 1887, s. 26.

22 *Selecta variorum autorum*, in: *Jahres- Bericht Braunauer Gymnasiums für das Jahr 1855*, Braunau 1855.

1866–1872 vydávat obvyklé výroční zprávy. Ředitel gymnázia Wolfgang Morawek byl tedy osobností přinejmenším nevýraznou, opat Johann N. Rotter nikoliv.²³ Dostat se do jeho blízkosti nepochybně znamenalo dostat se do centra dění, ale také zřejmě dost náročnou službu člověku kladoucím vysoké nároky. Což by mohlo vysvětlovat, proč se právě P. Morawek tak dlouho udržel na ředitelském místě. Opat Rotter byl nepochybně muž velkých vizí a nemalou část z nich se mu dařilo postupně uskutečňovat. Včetně systematické proměny gymnázia. Ředitel bez vlastních ambicí mu k tomu mohl poskytovat patřičný prostor.

P. Robert Christian Riedl po svém návratu do Broumova musel kromě pedagogických povinností začít plnit povinnosti sekretáře opata.²⁴ To po boku P. Rottera nemusela být právě jednoduchá služba. Navíc – na rozdíl od P. Morawka – třicátník P. Riedl své ambice jistě měl. Ty se začaly naplňovat dalším kariérním stupněm. S platností od 1. února 1870 mu byl propůjčen titul středoškolský profesor.²⁵ Naopak o další šanci, která se tu naskytla, možná ani nevěděl. Když proběhlo první kolo návrhů na obsazení míst okresních školních inspektorů, byl v německém školním okrese Broumov s více než čtyřmi desítkami škol a naprostou majoritou katolického obyvatelstva jedním z pěti kandidátů, byť s velmi malou podporou na posledním místě.²⁶ Za největší překážku pro výkon funkce

23 Dr. P. Johann Nep. Rotter (křestním jménem Ignác), narozený 1807 v Broumově, absolvoval broumovské gymnázium, pražskou filozofii, pak teologii. Řeholní sliby složil v roce 1828, 1830 přijal kněžské svěcení, 1834 obdržel na pražské univerzitě doktorát teologie. Od roku 1836 začal působit na katedře dogmatiky teologické fakulty univerzity ve Štýrském Hradci. Od roku 1842 byl jmenován profesorem dogmatiky na teologické fakultě pražské univerzity. Stal se postupně děkanem fakulty a kancléřem univerzity. V roce 1844 byl zvolen opatem břevnovsko-broumovského benediktinského opatství, kterým zůstal opakovanou volbou až do své smrti, a věnoval se více povinnostem z toho vyplývajícím, včetně povinností pozemkové vrchnosti v Broumově. Stal se členem Společnosti Českého musea a v letech 1862–1876 byl v jejím výboru. V roce 1849 byl rektorem pražské univerzity. Pak se na čas stáhl z veřejného života a věnoval se především stavebním opravám jak v Břevnově, tak v Broumově. Návrat na veřejnou scénu začal jeho volbou do čela broumovského okresního zastupitelstva. V době vlády Hohenwartova kabinetu se na čas pokusil aktivně zapojit do vyšší politiky s odůvodněním, že nepřátelským stranám je třeba aktivně čelit. Byla to však jenom epizoda. V roce 1881 byl jmenován doživotním členem panské sněmovny. Zemřel v Broumově 4. 5. 1886. Této osobnosti nebyla historiografií zatím věnována odpovídající pozornost. Ojedinělý titul je Erhard MEISSNER, *Abt Johann Nepomuk Rotter – Wegbereiter einer neuen Zeit, 1844–1886*, Forchheim, Heimatkreises Braunau 1980. Novodobé hagiografií se blíží práce Stanislava CHALOUPKY, *Dr. Johann Nep. Rotter, Der 55. Abt der Benediktinerstiftes Břevnov-Braunau*, Braunau, s. d., SOKA Náchod, Vlastivědná knihovna Eduarda Langera, sign. II-B-27, nedatovaný strojopis.

24 Národní archiv (dále jen NA) Praha, Zemská školní rada (dále jen ZŠR) Praha, kart. 15, čj. 2.297/1869.

25 Dekretem ministerstva kultu a vyučování čj. 817 ze 16. 2. 1870.

26 NA Praha, ZŠR Praha, kart. 15, čj. 2.297/1869. Na broumovském návrhu je velmi dobře patrné, jakým způsobem pracovaly neformální struktury z prostředí vysoké byrokracie. Na prvním místě návrhu byl uveden JUDr. Karl Grömling, advokát v Broumově, který byl sice označen za ústavověrného a velmi inteligentního, ale velmi zaneprázdněného a bez znalostí češtiny. Jeho charakteristika byla následně *pro domo* upravena do formy „*všeobecně přijatelný, velmi vážená osobnost*“, z níž především vypadla informace o neznalosti češtiny, právě tak jako o velké zaměstnanosti. To vše se dělo na zásah školského rady Pátka a místodržitelského rady Smolaře. Tak je to výslovně v informaci *pro domo* uve-

u něj bylo formálně uváděno jeho pracovní zaneprázdnění v rámci kláštera. Na konci broumovského působení v roce 1873 dostal od svého opata Dr. Johanna N. Rottera souhlas, aby odešel do státních služeb.²⁷ Do Broumova se už jako pedagog nikdy nevrátil.

Od druhého pololetí školního roku 1872/73 byl P. Robert Christian Riedl jmenován profesorem na gymnáziu s německým vyučovacím jazykem v Terstu.²⁸ Tam ho kromě výuky latiny a řečtiny potkala i výuka němčiny. Ačkoliv pro ni nebyl aprobován, měl pozoruhodné výsledky, jak se následně domníval tehdejší ředitel terstského gymnázia doktor J. Loser. Působení v Terstu přidalo k jeho dovednostem i znalost italštiny, kterou sám označoval jako pasivní. To nesporně naznačuje, že jeho jazykové schopnosti nebyly zanedbatelné, vždyť působil v italskojazyčném prostředí jen asi 15 měsíců. Už na konci dalšího školního roku byl z Terstu přeložen na gymnázium Tereziánské akademie do Vídně.

Toto gymnázium bylo jednoznačně elitním středoškolským učilištěm. V centru monarchie, s velmi úctyhodnou tradicí a stále ještě pro zvlášť vybrané studenty.²⁹ Podle vlastního Riedlova vyjádření patřili mezi jeho žáky i arcivévodové Karel Stephan a Eugen.³⁰ Mohl si zde dovolit dokonce i soukromé lekce týkající se antických klasiků. Byl o ně zájem, ačkoliv nepatřily k povinnému učivu. Z tohoto jistě prestižního a pro Riedla zřejmě příjemného místa byl odvolán po více než 11 letech.

Nové působiště však bylo jednoznačně krokem vzhůru z pohledu kariérního, i když některé příjemné věci z Riedlova života nepochybně zmizely. Dekretem z 16. ledna 1886 byl jmenován s platností od 1. března téhož roku zemským školním inspektorem a zemským školním radou na Moravě s kompetencemi pro německá i česká gymnázia na Moravě a s inspekčními povinnostmi rovněž pro německé i české reálky na Moravě.³¹ Mezi léty 1895–1900 působil prakticky ve stejné funkci v Čechách.³² Jeho povolání na místo zemského školního inspektora pro humanitní obory na středních školách s německým vyučovacím jazykem v Čechách však bylo poněkud komplikovanější. Vytyčené požadavky

deno. Tak broumovský advokát porazil jak podporovaného právníka Adolfa Brozowského, tak oba bohaté a v regionu vlivné průmyslníky Franze Suidu a Josefa Schrolla. R. Ch. Riedl měl jediný pedagogické vzdělání, ale v tomto kontextu – ač šlo o funkci ve školském systému – to zřejmě vůbec nebyl závažný argument.

- 27 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Christian Robert Riedl, Prohlášení řádového představeného z 21. 2. 1873.
- 28 Dekretem ministerstva kultu a vyučování čj. 803 ze 4. 2. 1873, oznámeno přípisem místodržitelství v Terstu čj. 1843/VIII ze 13. 2. 1873.
- 29 *Der Große Brockhaus*, XV, Leipzig 1934, s. 617.
- 30 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, vlastní životopis, rkp.
- 31 Tamtéž, 16. 1. 1886, ministerstvo kultu a vyučování Vídeň.
- 32 L. WINTERA, *Stift Braunau*, s. 68. Uvádí, že zemským školním inspektorem v Praze byl už od roku 1893, což je jednoznačně nesprávný údaj.

měly v polovině devadesátých let 19. století blízko k nerealistickému ideálu³³ a skutečně bylo konstatováno, že nikdo takový v Čechách není. Především ovšem proto, že dotyčný nesmí být *a priori* ani příznivcem české ani německé národnosti. Přesto však z dalších čtyř možných kandidátů byl jeden z České Lípy a druhý z Liberce.³⁴ V dalším jednání však ani jeden z nich nebyl považován za vhodného na tuto pozici. Další dva však byli služebně z Moravy, tak jako byl aktuálně služebně z Moravy i sám R. Ch. Riedl.³⁵ Ten byl ze všech kandidátů nejstarší a měl nejvíce odsloužených let. To však prokazatelně nebylo jediné a rozhodující kritérium, i když zběhlost v praxi i legislativě byla jednou z podmínek. Jako rozhodující se nakonec zřejmě ukázalo kritérium Riedlova “nadnárodního” postoje a zároveň jeho zběhlost v obou zemských jazycích do té míry, že byl schopen (a zřejmě stále ještě i ochoten) aktivně sledovat oboujazyčnou rozpravu v plénu a výborech zemské školní rady. Nicméně ani on sám se po dlouhých 23 letech nebránil návratu do Čech. Ačkoliv minimálně část moravské společnosti si ho prokazatelně hýčkala, nabídka vyššího finančního ocenění zřejmě ani pro úředníka jeho typu nebyla k zahoezení. Na druhou stranu jak ministerstvo, tak kompetentní místa na Moravě se shodovala v tom, že obsadit Riedlem uprázdněné místo na Moravě bude jednodušší než nalézt vhodného kandidáta na inspektorské místo v Praze. Ta byla evidentně v tomto nazírání považována za horkou půdu. Výnos zemské školní rady pro Čechy, kterým byl P. Robert Christian Riedl jmenován zemským školním inspektorem pro Čechy, měl datum 5. října 1895.³⁶

V plném pracovním nasazení vydržel na poněkud horké půdě pražské zemské školní rady ještě pět let. V roce 1900 rezignoval ze zdravotních důvodů na místo zemského školního inspektora pro Čechy. Penzionován byl s platností od 1. června 1900.³⁷ S koncem kariéry je spojeno působení ve Strakově akademii, kde byl už od roku 1895, tedy prakticky

33 Kandidát měl být dobře odborně vybaven, musel imponovat učitelskému sboru, zvládat rozsáhlou administrativu, vyznat se v právních problémech a vystupovat v právních sporech s plnou objektivitou a znát dokonale oba zemské jazyky nejenom pro kontrolu vyučování, ale také pro rozpravy v plénu zemské školní rady. NA Praha, Ministerstvo kultu a vyučování Vídeň (dále jen MKVV), kart. 56, sign. VIII, čj. 1870/1895.

34 Leopold Eysert z České Lípy, narozený 1850, středoškolský ředitel s 21 služebními léty. Josef Grünes z Liberce, narozený 1851, středoškolský profesor se 17 služebními léty.

35 Eduard Kučera, rodák z Olomouce (1848), aktuálně působící v Hranicích na Moravě, pocházel z rodiny státního úředníka, který byl počítán k německé společnosti. Byl pokládán za britského stylistu, za literárně hojně činného muže, jenž vyžaduje od podřízených bezchybnou a pokud možno odpovědnou práci. Byl prý důkladný v úřadování, bezchybně vládl češtinou a sám ji učil. Dalším kandidátem byl Wilhelm Peratoner, narozený 1853 v Brixenu, absolvent univerzity v Innsbrucku, který působil v Hranicích na Moravě, Brně a aktuálně jako ředitel reálného a vyššího gymnázia v Uherském Hradišti. Odborně byl srovnatelný s Kučerou, jako problém ale bylo vnímáno, že neuměl česky. NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, čj. 1870/1895.

36 NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, č. 1870.

37 Tamtéž, dekret z 2. 5. 1900. Ve vlastním životopise je však penzionování o rok posunuto.

od samého počátku její skutečné činnosti, vládním zmocněncem a zástupcem přisedícího.³⁸ Této funkce, a obecně působení v tomto sboru, nezanechal ani po svém penzionování. Když opustil místo zemského školního inspektora, věnoval se právě ve Strakově akademii specifické pedagogické činnosti: staral se o další vzdělávání zdejších chovanců. Odejít byl nucen pro stáří a tělesnou slabost v roce 1908.³⁹ Zřejmě ihned poté přesídlil do Vídně. Sám o tom nezanechal jakékoliv zdůvodnění a v úředních zprávách je pouze konstatování. Je však pravděpodobné, že cíleně vyhledal vídeňské milosrdné bratry, možná i některého zcela konkrétního, aby mu ulevili v jeho zdravotních potížích.

V *Hof- und Staats- Handbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie* z roku 1909⁴⁰ je dvorní rada Riedl ještě uveden mezi skutečnými arcibiskupskými rady a kanovníky metropolitní kapituly v Olomouci s poznámkou, že je aktuálně k nalezení ve Vídni. V příštím ročníku téhož schematismu se už jeho jméno nevyskytuje.

Pozemská pouť dvorního rady P. Roberta Christiana Riedla se skončila ve Vídni ve špitále milosrdných bratří 28. září 1909 o půl desáté večer. Dne 1. října o půl třetí odpoledne byla v kostele milosrdných bratří ve druhém vídeňském okrese sloužena zádušní mše a pak byly ostatky dvorního rady převezeny do Prahy.⁴¹ Pohřeb na břevnovském hřbitově po bohoslužbě v benediktinském kostele sv. Markéty už byl jen oním pověstným přechodovým rituálem pro živé. Pražská *Bohemia* ve společenské rubrice zaznamenala jak zaslané věnce, tak přítomné kolem rakve. Podle tohoto svědectví na zesnulého nestihli za dobu jeho výslužby zapomenout kolegové z pražské zemské školní rady, dostavilo se úřednictvo místodržitelství, někteří ředitelé pražských středních škol, pánové z vedení Strakovy akademie. V novinách není vůbec zaznamenána přítomnost duchovních, kromě kanovníka dr. Kašpara a světicího biskupa dr. Frinda, kteří vedli bohoslužbu. Do společenského soupisu se nedostal nikdo z broumovských benediktinů, ale ani nikdo z břevnovského konventu.⁴² Také zřejmě nebyl přítomen nikdo z moravské zemské školní rady, i když nelze vyloučit, že pro ně bylo příhodnější účastnit se první části pohřbu ve Vídni, kam to měli z Brna blíž. Úřadující ministerský předseda Richard Bienerth nechal poslat věnec, právě tak jako ministr Gustav Schreiner a formálně i Strakova akademie, byť její zástupci se v Praze dostavili osobně.

Zdálo by se, že život tohoto kněze, řeholníka, pedagoga a nakonec vysokého státního úředníka habsburské monarchie lze srovnat do poměrně obvyklé šablony té doby a na ne-

38 L. WINTERA, *Stift Braunau*, s. 68.

39 NA Praha, MKVV, kart. 56, čj. 896/1909.

40 *Hof- und Staats- Handbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Jahr 1909*, Wien 1909, s. 840.

41 NA Praha, Benediktini Břevnov, kart. 892, sbírka úmrtních oznámení, parte podepsané opatem a konventem benediktinů Broumov.

42 *Bohemia*, 4. 10. 1909, polední vydání, s. 3.

velkou plochu. Jenže každý státní úředník i každý kněz byl živou osobou, které ani nejprísněji dodržované společenské mantinely vlastní doby nezabránily mít zcela jedinečný osud. Je jenom často hodně komplikované nalézt jeho stopy. V případě P. Roberta Christiana Riedla se to alespoň limitovaně podařilo.

Pro státní úředníky i středoškolské pedagogy byla vypracovávána oficiální i neoficiální služební hodnocení, která je provázela po celou dobu jejich kariéry. Znáť jejich obsah měli právo jenom částečně, zbytek sloužil výhradně pro vnitřní potřebu jejich nadřízených. Ve služebních hodnoceních se na adresu P. Roberta Christiana Riedla vždy objevovaly, kromě standardního hodnocení „*politicky korektní*“ nebo „*všestranně upotřebitelný*“, také výrazy typu „*velmi pečlivý*“ nebo „*velmi nadšený*“. Svým učitelským okolím byl považován za všestranně kompetentního, tedy nejenom v rámci původní vlastní aprobace pro latinu a řečtinu. V Terstu s úspěchem učil i němčinu, ve Vídni se potom mohl zřejmě dostatečně věnovat svým milovaným klasickým básníkům. Kromě toho mu obecně bylo přiznáváno, že rozuměl chodu školy nejenom pohledem předpisů a nařízením, ale ve smyslu běžného praktického fungování.

Jeho vědecká, resp. publikační činnost se týkala buď klasické filologie, nebo pedagogiky a didaktiky. V Terstu podle očekávání pilně přispíval do výročních zpráv gymnázia.⁴³ On sám za dobu v tomto směru nejzajímavější považoval vídeňské období. Podle vlastního vyjádření se „*zabýval Horaciem a Tacitem, dále pedagogikou a didaktikou*“,⁴⁴ překládal. Recenzoval učebnice pro ministerstvo kultu a vyučování. Z doby inspektorské už není možné žádné podobné výstupy dohledat. Zřejmě vědeckou práci nahradily úřední protokoly a vyřízené spisy moravské a následně české zemské školní rady.

Každou etapu svého služebního působení P. Robert Christian Riedl na jejím konci hodnotil kladně. Bylo to nepochybně obecně zdvořilé, protože tak vlastně skládal poklonu svým učitelským kolegům, posléze podřízeným. Když byl přeložen z Moravy na místo zemského školního inspektora do Prahy, dostal „album“, zřejmě jako dárek na rozloučnou. Nedochovalo se, neznáme ani jeho bližší popis. Analogicky je však možné předpokládat, že šlo o knihařsky hezky ozdobně zpracovanou složku, ve které byl jakýsi oslavný text, možná projev nebo verše, podpisy a podobně. Nic zvlášť drahého, symbolický a čestný dárek, jak je vnímala právě druhá polovina 19. století. Přesto – nebo právě proto – nelitoval námahy, sepsal zrcadlový německý a český dopis, ve kterém velmi zdvořile děko-

43 *Horazen Welt- und Lebensanschauung*, Triest 1873; *Ist der den Tacitus gemachte Vorwurf der Raiteilichkeit begründet?* Triest 1874; *Ueber den Parteistandpunkt des Tacitus*, Triest 1875. Citováno podle L. WINTERA, *Stift Braunau*, s. 78.

44 Až do závěru vídeňského období náleží programový článek *Ueber die Vorbildung zum Lehramt an der Mittelschulen*. Citováno ve slovníkovém heslu v *Ottově slovníku naučném*, XXI, Praha 1904, s. 701–702.

val moravskému učitelstvu: „... kéž upomínka na drahou Moravu tak zůstane požehnána, jakož mě vždy zůstane nezanikajícím pramenem radosti nejčistší“.⁴⁵

Pohled zvenčí však ukazuje poněkud jinou stránku takového postoje. Primář pražského špitálu milosrdných sester MUDr. Johann Krčma v roce 1900 ve svém odborném posudku napsal, že pan dvorní rada Robert Ch. Riedl trpí v důsledku svého povolání nervozitou a měsíce trvající nespavostí, v jejím důsledku nemůže své povolání vykonávat se stejnou pečlivostí a přesností jako doposud. Žádnými známými léčebnými metodami nebylo dosaženo zlepšení.⁴⁶ Protože tento odborný posudek byl základem pro trvalé penzionování, vkrádá se myšlenka, nakolik šlo o skutečný stav a nakolik chtěl pan dvorní rada, kterému bylo aktuálně 62 let, odejít na odpočinek. Vzpomínka z dob jeho působení jako zemského školního inspektora na Moravě mluví o jeho neúnavnosti: osobně předsedal maturitním komisím po celé Moravě, v období mezi 15. červnem až 12. srpnem denně, mnohdy 11 až 12 hodin každý den. „A když se 13. srpna vrátil do úřadu, zjistil, že si nemůže vzít dovolenou, ale musí se věnovat spisům.“ Vášni pro “vyřizování spisů” trpěla svým způsobem tehdy podstatná část monarchie a zřejmě se tato libůstka, tváříci se jako služební pečlivost či dokonce horlivost, nevyhnula ani P. Riedlovi. Ovšem ani tehdy patrně zcela zdravě se cítící padesátník v plné síle takový pracovní nápor nezvládl bez úhony. Ve svém vlastním životopise připouští, že ho na to přátelé už tehdy upozorňovali. Zřejmě marně.

Na problém pracovní vyčerpání je však možné se podívat i z jiného pohledu. V roce 1888, když byl P. Robert Ch. Riedl dva roky činný jako zemský školní inspektor na Moravě, vznikl rozsáhlý návrh na přerozdělení kompetencí všech čtyřech pánů v této pozici. Z něj jednoznačně vyplývá, že inspektori dozorující střední školy měli na svou práci nepoměrně více času než jejich kolegové dozorující školy obecné a měšťanské a tento trend se moravská zemská školní rada snažila před ministerstvem stůj co stůj obhájit. P. Riedl tehdy dozoroval 14 středních škol s německým vyučovacím jazykem a tři střední školy s českým vyučovacím jazykem. Jeho kolega dr. Karl Schober dozoroval šest českých a 11 německých středních škol a český učitelský ústav v Brně, včetně jeho dívčí varianty. Přepočteno na počty studentů to v roce 1888 činilo 4 089 studentů pod dohledem P. Riedla a 4 399 studentů pod dohledem dr. Schobera. Oproti tomu dr. Alois Nowak dozoroval čtyři vyšší reálky, 623 obecných a 46 měšťanských škol, všechny s německým vyučovacím jazykem, plus čtyři německé učitelské ústavy. Jeho kolega Václav Royt pak měl pod dohledem 1 488 obecných a 15 měšťanských škol s českým vyučovacím jazykem

45 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, nedatovaný koncept.

46 Tamtéž, 19. 3. 1900, posudek o zdravotním stavu.

a k tomu jeden český učitelský ústav.⁴⁷ Povinnosti se zdály být rovnoměrně rozdělené, ale přesto byl jako paralela podán ještě jeden návrh, který předpokládal poněkud jiné rozdělení povinností mezi Aloise Nowaka a Václava Royta, ale pánů Riedla a Schobera se prakticky nedotýkal. Přitom inspekce ve středních školách s českým vyučovacím jazykem měla původně připadnout dr. Nowakovi, ale jeho nadřízení konstatovali, že nemá takové znalosti češtiny, stále se vyvíjející především v technických oblastech, aby mohl dozor v českém vyučování vykonávat kvalifikovaně. P. Riedl byl zvolen nikoliv pro malou pracovní vytíženost, ale pro dobrou znalost moderní češtiny a pro vlastní pracovitost a “pověstnou energii”, která mu umožní další úkoly zvládnout.⁴⁸

V Čechách byly na konci první poloviny devadesátých let 19. století nároky na pracovní výkon v rámci doby srovnatelné, i když systém zemských inspekcí byl poněkud jiný. Každý ze zemských inspektorů dozoroval buď humanitní obory, nebo “technické” obory s českým nebo německým vyučovacím jazykem. V době, kdy službu opouštěl Riedlův předchůdce ve funkci Theodor Wolf, bylo třeba dozorovat 34 německých a 45 českých středních škol (bez učitelských ústavů) a stále přibývaly nové. Přitom v Praze pracovali tři zemští školní inspektoři tohoto typu pro školy s německým vyučovacím jazykem. Právě z prostředí německojazyčného školství vzešel návrh na zvýšení počtu pracovních sil, ačkoliv českojazyčné školství bylo co do množství ústavů širší.⁴⁹ S platností od 1. ledna 1893 byl počet zemských školních inspektorů zvýšen o dva: jednalo se o jednoho pro střední školy s českým vyučovacím jazykem a druhého pro německý vyučovací jazyk. Učitelské ústavy i nadále zůstaly v dozorových pravomocích inspektorů pro obecné a měš-

47 Pro obecné a měšťanské školy nebyly vykazovány počty dozorovaných žáků jako na středních školách, ale počty zřizovaných tříd. Dr. Nowak měl dozorovat 1 438 tříd bez paralelek a k tomu zmiňované reálky, V. Royt měl dozorovat 2 720 tříd bez paralelek. Přitom ze zákona mohla být tehdy paralelka zřízena v tom případě, že počet žáků ve zřizované třídě by překročil 100 školou povinných dětí. NA Praha, MKVV, kart. 14, pres 278/1888.

48 Tamtéž.

49 Argumentace pražské zemské školní rady i místodržitelství (které v tomto směru předložené návrhy bezezbytku podpořilo) byla jiná než na Moravě: bylo poukazováno na množství čísel jednacích, které musí každý z pánů zemských školních inspektorů za rok vyřídít. Pod absolutními čísly si je však možné představit skutečný objem práce jenom limitovaně, protože jediné čj. mohlo být jak rozsáhlou inspekční zprávou, tak odpovědí na banální dotaz sestávající ze dvou tří vět. Na počátku devadesátých let 19. století monarchie milovala statistické výkazy a doslova se opájela vyřízenými spisy: zemský školní inspektor Theodor Wolf jich v letech 1893–1895 stihl vyřídít průměrně ročně 1 699, jeho kolega dr. Klouček 1 244 a třetí z těch, kdo dozorovali střední školy s německým vyučovacím jazykem, dr. Ignátz Muhr 1 115. Jejich kolegové pro školy s českým vyučovacím jazykem museli být ještě pilnější: Adalbert Kotsmich průměrně vyřizoval 1 912 čj. za rok a Franz Rosický 1 654 čj. za rok. Ať už se pod každým z čj. skrývalo cokoliv, při způsobu tehdejšího úřadování, stylu vyhotovovaných písemností a zvyklostem v koncipování úředního textu šlo o úctyhodné množství práce. Navíc se samozřejmě pánové museli účastnit plenárních, sekčních a výborových schůzí zemské školní rady, vést maturity na školách a pod. Podle jejich vlastního vyjádření „pro samé úřadování upadají v zapomnění jejich schopnosti pedagogicko didaktické, které jsou přitom ve středním školství nejdůležitější“. NA Praha, MKVV, kart. 12, čj. 2.491/1895.

tánské školy. Na rozdíl od Moravy, kde byly sféry vlivu rozděleny víceméně podle územního principu, v Čechách byla dodržována striktně jazyková hranice a uvnitř ní byly kompetence děleny oborově. Do této situace byl P. Robert Christian Riedl přeložen a dostal na starosti humanitní obory na středních školách s německým vyučovacím jazykem.

P. Robert Christian Riedl byl jako pedagog hodnocen v kontextu vlastní doby nadmíru pozitivně už od prvního posudku, který v roce 1872 napsal ředitel broumovského gymnázia Morawek. Se studenty zacházel podle dobových kritérií s taktem. Z doby jeho terstského působení pochází charakteristika, podle které miluje své žáky a ctí své kolegy. Minimálně v mladších letech však kromě pečlivosti oceňoval na svých studentech i jiné věci. Především na těch vídeňských neváhal ještě po letech vyzvednout jejich zájem o studium a smysl pro disciplínu, které umožňovaly, aby byli vedeni k samostatnosti. Je otázkou, nalik skutečně ze společenského hlediska elitní žactvo gymnázia Tereziánské akademie bylo na studiu zainteresováno a k němu schopné. Vždyť podobně elitní vzorek shromážděný o několik desetiletí později ve Strakově akademii byl hodnocen zcela jinak. Spíš se nabízí vysvětlení, že mladý profesor plný síly si se svými žáky stále ještě rozuměl a vlastní vyčerpanost mu nenabízela pouze negativní pohled. Z čistě praktického hlediska asi byla sympatická Riedlova schopnost i ochota suplovat zřejmě téměř cokoliv. Nelze se ovšem zbavit dojmu, že jeho základní vlastností, které si všimli všichni a která ho neopustila celý život, byla pečlivost. Všichni ho viděli především jako „*pünktlich*“, a to snad ve všech ohledech. Pro kolegy, pokud byl řadovým profesorem latiny a řečtiny, zřejmě také nebyl konfliktní typ. Z Terstu jej tak hodnotili, o Vídni on sám prohlašoval, že ve sboru vládla svornost a kolegalita. Na Moravě jej hodnotili jako „*přísného, ale spravedlivého*“ vůči učitelstvu. Osobně jako toho, který slouží věrně a bez omezení, nelituje námahy a je neobyčejně přesný a pečlivý.⁵⁰ Všechny tyto vlastnosti jako by se s věkem prohlubovaly. Z pražského prostředí už zaznělo, že občas ve svých nárocích na učitele i žáky zachází příliš daleko, takže je víc obávaný, než milovaný zemský školní inspektor. Na druhou stranu byl označen jako „*dieser braven Beamte*“, jehož ocenění bude vlastně oceněním celého středoškolského pedagogického sboru.⁵¹ Riedl zřejmě skutečně odevzdal císaři vše, co bylo jeho. Na konci života se znovu vrátil k praktické pedagogické práci v rámci Strakovy akademie. Jeho činnost zřejmě spočívala v doučování zde žijících gymnazistů. Ačkoliv už mu evidentně docházely fyzické síly, podle dobového svědectví stále výrazně napomáhal pozvedat úroveň zdejšího málo dobrého „*Zoglingsmaterialies*“.⁵² Není však možné vyloučit, že to byla pouhá přítomnost autority, která prostě donutila mladé muže zasednout k učebnicím.

50 NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, čj. 1.762/1894.

51 Tamtéž, čj. 2.304/1898.

52 Tamtéž, čj. 224/1907.

P. Robert Christian Riedl měl nepochybně talent vycházet s vlastními církevními nadřizenými. Protože ho broumovský opat propustil k světské službě, přesouval se podle aktuálního místa služby z jurisdikce terstského biskupa do jurisdikce vídeňského arcibiskupa, následně brněnského biskupa a konečně pražského arcibiskupa. Všichni mu byli příznivě nakloněni a v jejich zprávách není ani stín jakéhokoliv nesouladu. Přitom ve funkcích se během jeho života pánové měnili, takže bylo třeba najít příznivé stanovisko vždy i u nástupce.

V době, kdy působil jako zemský školní inspektor na Moravě, musel navíc komunikovat s představiteli dvou diecézí. Ačkoliv se jejich představitelé, především v dobách úřadování olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna, ne vždy a ve všem shodovali, Roberta Christiana Riedla si zřejmě vážili v obou z nich. Ačkoliv v Olomouci zemský školní inspektor nesídlil, bylo jeho postavení u tamního arcibiskupského dvora zřejmě velmi dobré. Svědčí o tom nepochybně to, že odtud přicházela jmenování do úřadů rychleji než z Brna. Už v roce 1888 byl olomouckým arcibiskupem kardinálem Bedřichem knížetem z Fürstenbergu jmenován konzistorním radou.⁵³ Totéž udělal jen o tři roky později i brněnský biskup František S. Bauer. V pražské konzistoři se stal P. Riedl čestným radou na začátku 20. století.

Z prostředí církevních knížat také vzešel návrh na Riedlovo povýšení do rytířského stavu.⁵⁴ To sice nebylo realizováno, ale navrhovatel, olomoucký arcibiskup Theodor Kohn,⁵⁵ jej přijal do okruhu prelátů blízkých svému stolci. Navrhoval udělit mu titul nerezidenčního kanovníka metropolitního kostela. Vztahy k tomuto moravskému prelátovi se sice nepodařilo prokázat jako zvlášť intenzivní, ale zcela jistě alespoň v minimální míře přetrvaly Riedlův odchod z Moravy. Oba muže mohla spojoval zkušenost původu v nemajetných občanských vrstvách a poměrně strmá cesta vzhůru, byť ta Kohnova byla nesrovnatelně strmější.⁵⁶ Právě tak jako jeho pád. A nelze se ubránit ještě jedné paralele: oba jsou

53 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, sdělení z 13. 6. 1888. Podepsán Emanuel hrabě Pötting-Persing, generální vikář a pozdější olomoucký arcibiskup dr. Theodor Kohn jako kancléř arcibiskupství. Kníže arcibiskup Fürstenberg, ač sám příslušník té nejvyšší šlechty, jako první v této arcidiecézi prolomil bariéru obklopující vysoké církevní úřady před kandidáty z nešlechtických vrstev. V tomto smyslu dokonce R. Ch. Riedl nepatřil ani k té úplně první vlně. Podrobněji o tom např. *Dějiny Olomouce*, sv. 2, Olomouc 2009, s. 60–64.

54 Návrh byl celkem rychle zamítnut. NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, čj. 1.762/1894.

55 Návrh je z 5. 4. 1894, tedy poměrně záhy po Kohnově nástupu do úřadu olomouckého arcibiskupa. SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Vídeň, 5. 4. 1894. Bohumil ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin. Díl VI.: Doba probuzenského katolicismu (1848–1918)*, Olomouc 2009.

56 O Dr. Theodoru Kohnovi podrobněji např. Pavel MAREK, *Prof. Dr. Theodor Kohn*, Kroměříž, Muzeum Kroměřížska 1994. Nověji např. Jitka JONOVÁ, *Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci*, in: *Studia Theologica* 35, 2009, s. 43–60; Pa-

současníky popisováni jako neobyčejně vzdělaní, ale také jako neobyčejně pečliví, dbali pravidel a úzkostlivě dodržující formu. U doktora Kohna vlastnost vedoucí k pompéznosti a nesmiřitelnosti, u Roberta Christiana Riedla vedoucí k pověsti přísného a obávaného, nikoliv milovaného inspektora. Zcela rozdílně ale oba duchovní reagovali na nacionalizaci tehdejší společnosti. Theodor Kohn byl většinou svým okolím považován (a sám sebe zřejmě alespoň do určitého okamžiku považoval) za Čecha, Robert Christian Riedl byl naopak rodem i vlastním vědomím vždy Němec. Na sklonku profesní kariéry byly střety s českými obyvateli diecéze jednou z příčin pádu prvního z nich a naopak pověst muže vůči oběma národnostem neobyčejně vstřícného, chápavého a schopného komunikace přivedla toho druhého na sice komplikovanější, ale lépe materiálně zajištěné místo do Prahy. Robert Christian Riedl nebyl biskupem, takže pro něj nebyl určen papežův pastýřský list pokoušející se zaujmout alespoň jakési stanovisko k rozvíjejícímu se nacionalismu. Na Moravě, kde arcibiskupu Kohnovi nezbylo než uspořádat dva podle národností oddělené katolické sjezdy a kde papežský nuncius označil situaci v tomto směru za špatnou, se zemský školní inspektor Riedl pohyboval s jistotou a zdá se, že nepotřeboval jako duchovní (ale ani jako zemský školní inspektor) hledat jinou platformu než vlastní otevřenost a schopnost naslouchat oběma stranám.⁵⁷

Své kněžské svěcení benediktin Robert Christian Riedl, alespoň podle hodnocení svých učitelských kolegů, vždy plně respektoval. Včetně všech „omezení, která přináší duchovní stav“. Což bylo zdůrazněno jako protiklad k jeho družné povaze s tím, že se obě roviny v jeho případě nevyklučovaly. Na druhou stranu snad v žádné zprávě se nevyskytl odkaz k jeho přímému duchovnímu působení. Dokonce ani když šlo o přerozdělení pracovních povinností mezi moravskými zemskými inspektory, nebyla tato rovina u P. Riedla ve hře, zatímco jeho kolega dr. Schober vyvíjel – kromě svých inspektorských povinností – „intenzivní duchovní činnost“.⁵⁸ Jestliže se objevila ve zdůvodnění návrhu na vyznamenání věta o podpoře „světího duchovního života“,⁵⁹ zřejmě za tím nestál církevní význam toho slova. Snad jenom dr. Theodor Kohn jej označil za kněze, který je „zároveň konciliantní, otevřený, objektivní a tolerantní, ctí jak německé tak české věřící“.⁶⁰ V souvislosti s poněkud nestálými názory tohoto preláta na identifikaci s novodobým národem to může znamenat možná jenom to, že si všiml přístupů k věřícím, které se dost výrazně li-

vel MAREK, *Setkání. Osobnost v politickém a veřejném životě na přelomu 19. a 20. století*, Olomouc 2010, s. 179–188. Všude tam odkazy na další informační zdroje.

57 O postojích olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna k národnostní otázce nejnověji Jitka JONOVÁ, *Arcibiskup Theodor Kohn a jeho postoj k národnostní otázce*. In: Pavel MAREK a kol.: *Jan Šrámek a jeho doba*, Brno 2011, s. 151–161.

58 NA Praha, MKVV, kart. 14, čj. 278/1888.

59 NA Praha, MKVV, kart. 90, sign. XII, čj. 126/1898.

60 NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, čj. 1.762/1894.

šily od jeho vlastních. Pohledem světské státní správy se tentýž duchovní jevil jako „tolerantní ve směru náboženském i národnostním“. Což by mohlo být prakticky totéž. P. Riedl byl kněz, ale nikdy nepatřil do běžné farní služby. Pro celebrování mši mu byl vždy vyhrazen některý z kostelů diecéze, ve které se právě nacházel. Většinou to byl některý z kostelů v sídelním městě. V Brně například kostel sv. Tomáše, v pražské arcidiecézi ale nakonec dostal právo celebrovat mši v kterémkoliv kostele diecéze.⁶¹

Politické postoje P. Riedla jsou poměrně obtížně zmapovatelné, protože úřednická lojalita sama o sobě nemusela mít nutně kořeny ve “žlutočerném” vlastenectví a monarchistické politické orientaci. Jako téměř čerstvý absolvent univerzity byl charakterizován jako „ústavověrný až na konfesní články“,⁶² což se později změnilo na poněkud neurčité „co je císařovo císaři, co je božského Bohu“, kterého se podle svých pedagogických kolegů přísně držel v praxi. Na začátku 20. století konstatoval kníže Windischgrätz, že dvorní rada Riedl byl celý život striktně mimo jakýkoliv politický proud.⁶³ Sám Robert Ch. Riedl se k politickým otázkám nevyslovil ani ve svém vlastním životopise ani nikde jinde.

Deklarativní apolitičnost jednotlivce, včetně nepřislušnosti k politickému monarchismu, nebyla zábranou pro udělování nejrůznějších řádů a vyznamenání, ve kterých si konec habsburské monarchie tak liboval. Ani P. Roberta Christiana Riedla neminula v dané době ceněná světská vyznamenání. V roce 1885 mu bylo přiznáno udělení zlatého Záslužného kříže s korunou za zásluhy ve školství. V roce 1890 mu byl udělen Řád železné koruny III. třídy.⁶⁴ Dne 25. října 1898 podepsal v Gödöllo císař na základě jednoznačného doporučení královéhradeckého biskupství pro R. Ch. Riedla udělení titulu dvorního rady.⁶⁵ V roce 1900 mu byl udělen rytířský kříž Leopoldova řádu.⁶⁶ Ke konci života, jak už bylo naznačeno, se přidaly i čestné funkce. Nejprve byl 4. července 1901 jmenován čestným konzistorním radou v Praze. Datum 8. listopadu 1902 má papežské breve, kterým mu byl u příležitosti 10. výročí volby olomouckého arcibiskupa udělen titul Abbas ad honorem benediktinského řádu s právem pontifikálií.⁶⁷ Komturský kříž řádu Františka Josefa už byl epilogem: rozhodnutí o jeho udělení se vleklo více než dva roky, intervenovalo v něm jak královéhradecké biskupství, tak kníže Windischgrätz jako zástupce Stra-

61 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, kardinál Lev Skrbenský z Hříště, arcibiskup pražský 20. 11. 1903.

62 NA Praha, ZŠR Praha, kart. 15, čj. 2.297/1869.

63 NA Praha, MKVV, kart. 56, čj. 224/1907.

64 Tamtéž, kart. 90, sign. XII, čj. 126/1898.

65 Tamtéž, kart. 56, sign. VIII, čj. 2 304/1898.

66 Tamtéž, čj. 889/1900.

67 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, 8. 11. 1902. Těž L. WINTERA, *Stift Braunau*, s. 68.

kovy akademie. Dekret o udělení má datum 8. února 1909.⁶⁸ Získal čestné občanství v Kroměříži, Šumperku a Hranicích na Moravě, všude za zásluhy o místní gymnázia.⁶⁹ Naproti tomu nedosáhl na ve své době poměrně obvyklou medaili za 40 let věrné služby, ačkoliv byl považován za „veterána školské služby“. Způsobila to již zmiňovaná sice krátká, ale v tomto kontextu podstatná doba na broumovském gymnáziu, která přísně vzato – a v tomto směru byla pozdní monarchie opravdu striktní – nebyla státní službou.⁷⁰ Benediktinské gymnázium bylo soukromé, resp. soukromé s právem veřejnosti.

Zatímco na některých postech církevní hierarchie se ocitnul jako člověk bez dávné výsady rodu i novodobého predikátu v dost exkluzivním prostředí, v oblasti civilních významání tomu bylo jinak. Například Řádem železné koruny byl dekorován v roce 1890 ve společnosti dalších 44 mužů, z nichž predikát mělo pouze 13. Obvyklou převahu úředníků všech typů tu mírnili advokáti, lékaři, jeden poslanec, univerzitní profesor, plukovník, ředitel arsenálu ve Vídni, viceadmirál Cassini či značně exoticky vyhlížející egyptský ministr financí. Riedlovi nejbliže by mohl stát jeho profesní kolega – vídeňský zemský školní inspektor. Nebo také druhý oceněný duchovní – farář z Ischlu.⁷¹

Nacionalizace společnosti, která v habsburské monarchii druhé poloviny 19. století neomylně prostupovala vše, byla v prostředí katolické církevní hierarchie velmi pomalá. Z tohoto pohledu jsou neobyčejně zajímavá slova, která o Riedlovi napsal olomoucký arcibiskup Theodor Kohn v roce 1894. Domníval se, že bude platným členem kapituly „*der heiligen Kirche und dem Vaterlande zum Nutzen*“.⁷² Zatímco Theodor Kohn viděl řešení nacionálních sporů právě v jednotlivém působení katolické církve (víra je jenom jedna), uměl P. Riedl nepochybně nalézat společný jazyk v obou sférách, které jeho dobu činily stále komplikovanější.⁷³ Na druhou stranu zřejmě z prostředí vídeňského ministerstva kultu a vyučování pochází jeho charakteristika, podle níž byl Němec, který vše české vnímal „*mit Lust und Liebe*“. Podobné hodnocení znělo i z české strany, pro kterou „*stal se, ač rodem Němec, přítelem českého školství*“.⁷⁴ Když byl jmenován do funkce zemského školního inspektora na Moravě, pocítily potřebu o tom alespoň přinést zprávu jak české, tak

68 NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, čj. 224/1907. Pražská Bohemia o tom informovala ve večerním vydání z 2. 3. 1909, s. 2.

69 NA Praha, MKVV, kart. 56, sign. VIII, čj. 1.762/1894.

70 Tamtéž, čj. 24.275/1906.

71 *Hof- und Staats- Handbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Jahr 1909*, Wien 1909, s. 82.

72 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, Vídeň, 5. 4. 1894.

73 K tomu viz pozn. č. 57.

74 *Ottův slovník naučný*, XXI, Praha 1904, s. 701–702.

německé liberální noviny, přičemž obojí to komentovaly s uspokojením.⁷⁵ Alespoň po jazykové stránce nesporně negoval ne příliš příznivé hodnocení týkající se znalostí češtiny z vlastních studentských let. Jako zemský školní inspektor už česky minimálně správně psal, což mu asi vzhledem k už dávno přiznaným dobrým znalostem gramatiky činilo menší problémy než mluvená řeč. I když o ní se pozitivně vyjadřuje například již zmiňované stanovisko brněnské zemské školní rady, v jehož důsledku mu přibyla práce s dozorováním českých reálků.⁷⁶ Ostatně právě P. Riedlovi byl přičítán lví podíl např. na rozvoji a postátnění českého středního školství v Kroměříži.

Bylo to možná i prostředí špičkových klasických filologů té doby, které sice v nacionalizující se společnosti žilo a akceptovalo ji, ale pro dobově utvářené krajní polohy nemělo tak výrazné pochopení. Robert Christian Riedl sám hodnotil s uznáním např. pány Hermanna Bonitze nebo Emanuela Hoffmanna, právě tak jako v Praze působícího prof. Jana Kvíčalu.⁷⁷

Překvapivě málo stop zůstalo po Riedlově spolkovém působení, kterému se ve své době nemohl jako poměrně exponovaný představitel veřejného života vyhnout. Ačkoliv to není příliš věrohodně, on sám jako by tuto část svých aktivit pokládal za málo důležitou. Vešla se mu do jediné věty o tom, že byl vždy ve výboru spolku *Mittelschule*. Necítil potřebu nechat si jediný dopis ze spolkového života, žádnou konkrétnější upomínku.⁷⁸

Protože žil mimo vlastní řeholní komunitu, musel se starat o vlastní pozemské materiální zabezpečení. Náležel mu plat plně aprobovaného středoškolského profesora. Na gymnáziu v Terstu se sice objevil problém v tom, že jeho předchozí broumovské působitě mělo postavení soukromé školy s právem veřejnosti a léta na něm odučená mu ministerstvo kultu a vyučování nezapočítalo jako léta ve státní službě, a to mělo aktuálně vliv jenom na výši tzv. dietního příplatku. Do budoucna to však mohlo ovlivnit výši penze.

75 Ovšem zpráva o novém zemském školním inspektorovi zabrala nanejvýš tři řádky, někde mezi důvěrná zjištění o výši schodku hospodaření českého divadla a zasedání zemského sněmu v Innsbrucku. A podobně. SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, neidentifikovatelné výstřižky z německých novin.

76 NA Praha, MKVV, kart. 14, čj. 278/1888.

77 SOKA Náchod, Benediktinské gymnázium Broumov, kart. 3, inv. č. 82, osobní spisy profesorů, Robert Christian Riedl, vlastní životopis, rkp. Hermann Bonitz (1814–1888) byl nejen klasickým filologem zabývajícím se především Aristotelem, ale i spoluautorem reformního návrhu organizace gymnázií a reálků v Rakousku z roku 1849. Emanuel Hoffmann byl vydavatelem nejenom Césara či Vergilia, ale i svatého Augustina, včetně nejrůznějších komentovaných vydání určených pro školní užití. Jan Kvíčala (1834–1908) bývá považován za jednoho ze zakladatelů oboru klasická filologie na novodobé české univerzitě v Praze. Podrobněji o tom Ivana KOUČKÁ, *Studium dějin athénské demokracie na univerzitách v českých zemích a na Slovensku v letech 1882–1945*, in: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Faculta Philosophicae, Historica 27, 1996, s. 39–60.

78 Zde citovaná Riedlova "osobní pozůstalost" v archivním fondu Benediktinské gymnázium Broumov je nesporně zůstavitelem pečlivě vytříděná, takže podle obsahu je s jistou dávkou opatrnosti možné usuzovat, čemu přikládal důležitost a co pro něj mělo malý nebo žádný význam.

Stejný problém se opakoval zanedlouho i ve Vídni. Už přímořské místodržitelství poukázalo na Riedlovy vynikající pedagogické výsledky a požadovalo uznání plné doby jeho učitelského působení. Léta 1866–1873 mu však jako služební byla uznána až během působení na gymnáziu Tereziánské akademie. Jeho příjmy se odvíjely od jeho postavení ve školském systému monarchie. Jako profesor získal od roku 1881 VIII. služební třídu, tedy platové ohodnocení, kterým se stal srovnatelným s částí tehdejších okresních hejtmanů a s většinou okresních sekretářů, tedy nejvyšších státních úředníků v regionech. Na místě zemského školního inspektora měl samozřejmě plat podstatně vyšší. V době jmenování do funkce na Moravě to bylo 2 800 zlatých a aktivní příplatek dalších 400 zlatých. To rozhodně nebylo málo. Přesto se přiznal v dopise kolegům, že v Praze změnil byt, protože první na Starém Městě se mu zdá příliš drahý. Usadil se raději na Malé Straně. Z kontextu nelze usuzovat, zda to byl projev jeho osobní spořivosti, nebo výsledek úvahy o nutné a chtěné míře pohodlí a zároveň stupni reprezentace, na kterou se nepochybně na tak vysokém místě ve státní správě i církevní hierarchii musel ohlížet. V tomto kontextu se zdají náklady na stěhování z Brna do Prahy, které v dané době obvykle hradil erár, ve výši 286 zlatých jako ne příliš velká částka.⁷⁹

Zcela specifické postavení v Riedlově finančním ohodnocení měl další osobní příplatek ve výši 600 zlatých ročně započítatelný do penze, který mu byl povolen v podstatě *ab imperatore*. Takové císařské rozhodnutí se rovnalo daru z milosti, protože na ně nebyl žádný právní nárok, nebylo v souladu s žádným platovým řádem ani služebními tabulkami a bylo třeba, aby o něj pro příjemce požádal někdo jiný. V tomto konkrétním případě to byl úřadující pražský místodržící hrabě Thun a zdůvodnil to Riedlovou nestranností, která umožňuje rozvoj jak českého, tak německého školství. Dovětek, podle kterého se stará o velký počet zcela nemajetných příbuzných (ve skutečnosti to byli čtyři synovci) a podporuje je na studiích, zůstal nakonec v konceptu a do čistopisu zdůvodnění se vůbec nedostal. Navrhovaný zvláštní osobní příplatek byl sice schválen v nejnižší navrhované výši, ale zato velmi rychle.⁸⁰ Nadále byl vždy prezentován jako specifický druh ocenění společně s dalšími řády a vyznamenáními. Když odešel do výslužby z funkce zemského školního inspektora pro Čechy s titulem c. k. dvorní rada, byla mu přiznána penze prakticky ve výši stávajícího platu včetně onoho mimořádného císařského příplatku (8 400 korun ročně), kromě aktivního příplatku, jehož vyplácení bylo ukončeno.

V záplavě dobově podmíněných kladných informací, které o životě R. Ch. Riedla zůstaly, se přece jenom podařilo nalézt jednu výrazně jiného druhu. Dne 25. září 1897 přijel zemský školní inspektor do Stříbra k maturitám na zdejším gymnáziu. Ještě během

79 NA Praha, MKVV, kart. 12, čj. 43.212/1895.

80 Tamtéž, kart. 56, sign. VIII, čj. 1.870/1895.

dne byla některá okna gymnaziální budovy rozbita kameny vrženými neznámým pachatelem. Následně se tentýž projev odporu objevil znovu a odnesla to okna hostince Zur Stadt Prag, kde P. Riedl bydlel. Když si stejnou demonstraci vyzkoušela skupinka mladých mužů ještě příští den ráno na místním nádraží a doplnila své vystoupení i potupným voláním „*Pereat!*“, už nešlo o neznámé pachatele. Byli to studenti zdejšího gymnázia, kteří tak údajně projevovali svou nespokojenost s výsledkem maturitních zkoušek. Zemský školní inspektor odjel a vyšetřovateli nezbylo než konstatovat, že všichni výtržníci už byli v okamžiku spáchání činu vlastně bývalými studenty, protože měli maturitu složenou. Tím pádem už nepatřili do kompetence školských úřadů, ale svým vystoupením se dopustili běžného policejního přestupku. Na spise byla výrazná poznámka: „*postoupit ministerstvu vnitra ihned!*“ A ještě výraznější „*A. A.*“⁸¹ Spis skutečně zůstal odložen, nepatří k němu nic dalšího, co by nasvědčovalo tomu, že se k němu orgány školské správy ještě z jakéhokoli důvodu vrátily. Nešlo tu téměř jistě o žádný systémový odpor, promyšlené vyjádření zásadních rozporů. Celá akce se jeví jako impulsivní, i když poměrně vytrvalá, koncipovaná jako bezprostřední důsledek. Snad je na ní pozoruhodné pouze to, že šlo o mladé muže, kteří maturitní zkoušku složili. Tak tvrdošíjný odpor proti výsledku, který byl v konečné podobě kladný, se jeví jako poněkud zbytečně komplikovaný. Stálo za ním možná ještě něco jiného, ne nutně zcela zásadního. Možná je v tomto kontextu zajímavé, že pražská *Bohemia*, která R. Ch. Riedla zařadila mezi sledované celebrity a nelehala přinášet zprávy o jeho cestách do Karlových Varů na léčení, o vyznamenáních a vytrvala ve své přízni až do konce jeho života, se o tomto skandálu ani nezmínila. Nechce se věřit, že by důvodem byla neinformovanost jejích novinářů.

P. Robert Christian Riedl je sto let po smrti osobností, o které nemusí vznikat žádná vlastní legenda, protože jeho „druhý“ život není celkem proč pěstovat. Jeho obor, tehdy stále ještě velmi rozšířená, ale postupně v praxi stále méně potřebná klasická filologie, se stal během oněch sta let definitivně výsadou nepatrné části vzdělané společnosti. Odborné práce z jeho pera jsou schopni nejenom zhodnotit, ale i vnímat opravdu nemnozí. Školský systém, na jehož chodu se podílel, byl přeměněn zcela radikálně. Zásluhy státního úředníka zůstaly zaváty kancelářským prachem zaniklé monarchie. Snad jenom jeho otevřenost a současníky dosvědčovaná schopnost naslouchat ve věcech národnosti a víry by byla stále znovu hodna pozornosti, pokud by se zachovalo víc jejích konkrétních projevů. R. Ch. Riedl byl jednoznačně mužem své doby: byl ceněn světskými i církevními nadřízenými, stál za pozornost společenským rubrikám novin, oceňovali jej kolegové z profesce. Tak nějak si poslední čtvrtina 19. a počátek 20. století představovaly váženého a spo-

81 Tamtéž, čj. 1.979/1897.

lečnosti prospěšného muže. Včetně oné pečlivosti, přesnosti a přísného dodržování formálních pravidel. A takoví muži patřili jednoznačně do veřejného vzdělávacího procesu.

P. Riedl opustil velmi záhy prostředí soukromé církevní střední školy, byť měla velmi dlouhou tradici a v jeho době stále vzrůstající prestiž. Přesné důvody nikdy nikde neuvědl. Možná za tím bylo prostředí ve škole, ale pravděpodobnější se zpětným pohledem zdá být velmi dominantní osobnost opata dr. Rottera, v jehož stínu zřejmě nebylo jednoduché pracovat. Navíc i Robert Christian Riedl byl sám silnou osobností. Byl o generaci mladší než jeho opat a názorově se s ním mohl rozcházet. Ovšem i pokud by k tomu nebylo došlo, lze spekulovat o prostém střetu dvou vyhraněných benediktinů, kterým větší vzájemná vzdálenost mohla jenom prospět. R. Ch. Riedl přerostl provinciální rozměr svého mateřského kláštera i jeho školy. Rozlehlost a mnohovrstevnatost tehdejší habsburské monarchie mu k tomu dala příležitost a jeho osobní talent a povahové rysy umožnily tuto příležitost patřičně uchopit. Ovšem tato cesta mohla začít právě proto, že v odlehle oblasti jeho domoviny existovalo jedno z mnoha dílčích středisek vzdělanosti té doby. Protože neměl na začátku své kariéry podporu ani ve výsadě rodu ani v příliš velkém ekonomickém zabezpečení, mohl se od obvyklého životního modelu svého okolí odrazit jenom proto, že centrum vzdělanosti bylo na dosah. Pro jeho generaci to ještě nebylo úplně obvyklé, pro dobu jeho vrcholné kariéry už šlo o rozšířený způsob: střední vzdělávání bylo stále víc přibližováno těm, kdo ho potenciálně byli schopni a ochotni využít. Stará centra vzdělanosti byla doplňována dalšími, množily se způsoby vzdělávání. P. Robert Christian Riedl tyto trendy vědomě podporoval a spoluvytvářel v německém a částečně i českém kulturním okruhu habsburské monarchie.

Přestože spadá počátek jeho života ještě do doby, která před vším ostatním preferovala výsadu rodu, na jeho osudu je patrné, kudy bylo možné tyto preference obejít. Především katolické církevní prostředí dokázalo na jedné straně velmi tvrdě hlídat přístup k některým postům, na straně druhé umožňovalo právě mužům z neurozených rodin stoupat velmi vysoko. Stejně vlastnosti postupně získávalo i prostředí státního úřednictva. Robert Christian Riedl jako člověk neurozený a ne příliš ekonomicky zajištěný využíval ve své době zcela nové myšlenky a hodnocení jednotlivce k tomu, aby ve společnosti zaujal nejprve výhodnější, nakonec velmi prestižní místo. A přitom nenabyl žádného převratného jmění. Liberální společnost habsburské monarchie druhé poloviny 19. století jej ctíla a oceňovala jako muže ducha a na takové se nepohlíželo s despektem. Byť by to byli možná poněkud škrobení a upjatí středoškolská profesori.

Zusammenfassung

Das Phänomen eines Mittelschullehrers der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts in der Habsburgermonarchie. Robert Christian Riedl (1838–1909)

Die zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts in der Habsburgermonarchie war charakteristisch durch den Anstieg der Zahl der Mittelschulen. Ein eindeutiger Trend in diesem Prozess war die Ausbreitung der Schuleinrichtungen in Regionalzentren. Ein Grund war die wirtschaftliche Erschwinglichkeit der Bildung, die mit einer Schule vor Ort deutlich anstieg. Das 19. Jahrhundert war eine Zeit, als eine angemessene, formelle Bildung eindeutig die Aussichten einer Person auf Geltendmachung und gesellschaftliche Stabilität während des Lebens verbesserte. Im Laufe des 19. Jahrhunderts wurde für alle Mittelschulpädagogen nicht nur eine entsprechende institutionelle Ausbildung, sondern auch eine anschließende staatliche Prüfung zur Pflicht. Diese berechnete zum Unterrichten an einem konkreten Schultyp. Auf der anderen Seite ermöglichten die Größe der Habsburgermonarchie und die gegenseitige Durchlässigkeit des Bildungssystems, dass sich die mit den entsprechenden Prüfungen versehenen Pädagogen in einem großen Gebiet und in unterschiedlichen Kulturschichten bewegten. Dadurch erhielten sie auch Lebenserfahrungen, die auf der einen Seite von der Gesellschaft hoch geschätzt wurden, auf der anderen aber vielen Bewohnern der Monarchie fehlten. Ein Mittelschul-Professor wurde so zu seiner Zeit zum Phänomen und die Zeitgenossen wagten nicht, ihn zu übergehen. Er war fast immer eine allgemein belesene und respektierte Person, deren Meinung entscheidend sein konnte.

P. Robert Christian Riedl (1838–1909) besuchte erst das Benediktinergymnasium in Broumov (Brau-

nau) und wurde anschließend auch Benediktiner. Außerdem studierte er Theologie, Latein und Griechisch an den Universitäten in Prag und Wien. Er legte die staatlichen Prüfungen für den Latein- und Griechischunterricht an Mittelschulen mit Deutsch als Unterrichtssprache ab. Er begann seine Lehrerkarriere am Braunauer Benediktinergymnasium. Bald wurde er jedoch für den Staatsdienst freigestellt. Er ging an das deutschsprachige Gymnasium nach Terst, danach war er am Gymnasium bei der Theresianerakademie in Wien tätig. Ab 1886 wurde er zum Landesschulinspektor und Landschulrat in Mähren ernannt, mit Kompetenzen für deutsche und tschechische Gymnasien in Mähren und mit Inspektionspflichten ebenfalls für deutsche und tschechische Realschulen in Mähren. Zwischen 1895–1900 wirkte er in der gleichen Funktion in Böhmen. Im Jahr 1900 wurde er auf eigenen Antrag aus Gesundheitsgründen pensioniert. Zwischen 1895 und 1908 war er noch an der Straka-Akademie in Prag als Regierungsbevollmächtigter tätig und widmete sich der Weiterbildung der hiesigen Zöglinge. Er starb in Wien im Krankenhaus der barmherzigen Brüder, bestattet ist er auf dem Břevnov St.-Margarethen-Friedhof. Er war Priester, Ordensbruder, Pädagoge und hoher Staatsbeamter. Die Ausübung all dieser gesellschaftlichen Rollen im Laufe eines Lebens war in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts in der Habsburgermonarchie möglich. Statistisch war sie jedoch wenig zahlreich, da sie große persönliche Interessiertheit und eine eindeutige Meinung über das Leben erforderte.